

Bent Holm, *Ludvig Holberg: a Danish Playwright on the European Stage: Masquerade, Comedy, Satire*, oversat fra dansk af Gaye Kynoch (Hollitzer Verlag, 2018). 265 pp.

Jens Bjerring-Hansen, Københavns Universitet

I 1700-tallet var Ludvig Holberg del af den europæiske kanon. Omkring år 1900 var han "næppe kendt af navn udenfor Norden", som kritikeren Georg Brandes konstaterede (i essayet "Weltliteratur", 1899). I dag lever Holbergs tekster, qua – eller måske: trods – status af pensum- og pligtstof, udelukkende videre i Danmark og Norge. Holberg står dog tilbage som en reduceret størrelse i sine to hjemlande, hvor man næsten kun kender ham for komedierne. Men på forbilledlig vis har et stort norsk-danske forskningssamarbejde – der i løbet af 2010'erne har resulteret i en ny, komplet digital udgave af Holbergs tekster (www.holbergsskrifter.dk), inkl. moderniserede versioner, samt flere ph.d.-afhandlinger og forskningsantologier – sørget for at præsentere ham i mere fuld figur, således at historikeren, juristen, latinisten etc. Holberg er blevet dokumenteret og diskuteret.

Med sin engelsksprogede monografi *Ludvig Holberg – a Danish Playwright on the European Stage: Masquerade, Comedy, Satire* går teaterhistorikeren Bent Holm en anden vej, ind til kernen, om man vil, ved at zoome ind på en håndfuld komedier, herunder klassikere som *Jeppe på Bierget* og *Erasmus Montanus*. Det handler således for Holm snarere om at imødegå den tiltagende afinternationalisering, som komedieteksterne har undergået de sidste par hundrede år, end den parallelle reduktion af Holberg til 'blot' komediedigter. Resultatet, hvor teksternes væv af

<https://doi.org/10.7557/4.5823>

Copyright: © 2021 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

æstetiske, psykologiske og sociale impulser gennemlyses, er noget af det bedste, der skrevet om komedierne i mange år.

Det bærende perspektiv i bogen er opfattelsen af teatret som en 'kontroversiel institution' og en 'depraveret zone' (s. 25), men samtidig som et kommercielt underholdningsfænomen. Således bliver Holbergs komedier og teatervirksomhed indplaceret i en subversiv teatertradition – fra middelalderens karnevalsfarcer over *commedia dell'arte* til Dario Fo – og i en specifik socialhistorisk situation i 1700-tallet, hvor teatret forlader hoffet og forsøger at indtage byen og markedspladsen. Afdækningen af spor efter disse kontekster i teksterne udgør et supplement til gængse forståelser af komedierne som præget af klare rationalistiske og klassicistiske tanker i form og indhold, sjov og ballade.

Første del af bogen ("Holberg on the european stage") udgør en teaterhistorisk ramme, som både favner fremmede og lokale skuespiltraditioner og det fysiske teater med dets aktører på, bagved og foran skuepladsen i Lille Grønnegade, hvis radikale inter- eller transnationale karakter berettiger betegnelsen 'europæisk'. Der er tale om en multifacetteret kontekstualisering af komedierne – forholdet mellem "work and world", som et kapitel hedder – hvor de mange biografiske, teater- og socialhistoriske perspektiver er styret af nogle originale teser. To af de centrale kan fremhæves. Den første er betoningen af tidens teologisk og politisk drevne 'teaterfobi' (s. 32-46) som forståelsesramme. I lyset af denne modstand fremstår Holbergs apologier for kunstformen (via pseudonymer i parateksten til komedierne, "Hans Mikkelsen" og "Just Justesen", og via komedieteksternes metadiskurs) i et nyt, prekært lys. Som en slags psykologisk og filosofisk refleks af disse – i bred forstand – dramatiske omstændigheder uden for teksterne udpeger den anden tese to centrale temaer i Holbergs blik på verden, som begge knytter sig til teatret: 'masken' og 'fjolset' (s. 49-60). I en skarp og spidsfindig læsning på tværs af forfatterskabet – satirerne, selvbiografien, romanen *Niels Klim* og den sene essayistik – pointeres da Holbergs forkærlighed for det uhyrlige, absurde, tvetydige.

Dette leder frem til en række analyser af seks komedier, i bogens anden del, med sonderinger i Holbergs særlige fusion af det groteske og det realistiske og siden, i bogens kortere tredje del, til dramaturgiske anvisninger om, hvordan analyserne kan danne grundlag for moderne opførelser. Komedierne er grupperet og analyseret parvis efter (under)genrer: lejlighedskomedier (*Hexerie eller Blind Allarm* og *Maskerade*), karakterkomedier (*Jeppe paa Bierget* og *Erasmus Montanus*) og harlekinader (*Ulysses von Ithacia* og *De u-synlige*). Her skal kun fremhæves to perspektiver, som tilsammen udgør overordnede litteratur- og teaterhistoriske argumenter. I analysen af *Hexerie...*, som på øjenåbnende vis støtter sig på dokumenter fra samtidige hekseprocesser og universitære disciplinærsager mod stu-

denterskuespillere, pointerer Holm om Holberg: "He was a rationalist – but at the same time he found irrationality deeply fascinating" (s. 86). Senere, om harlekinaerne, hedder det: "To some extent, the new Danish playhouse can be seen as a stage for a new *drame bourgeois* realistic drama. The two plays [...] were nonetheless staged with standard *commedia dell'arte* accessories" (s. 150-51). Altså, idet Holbergs forkærlighed for absurde tanker (hekseri) og dramatik (italiensk masketeater) blotlægges, bliver standardfortællingen om Holberg som oplysningsmand og klassicist problematiseret. Herved åbenbares på lærd og levende vis komedieteksternes dialogiske kvaliteter og dubiøse historiske forbindelser.

Holms bog ligger i forlængelse af en stærk teaterhistorisk Holberg-tradition (repræsenteret ved Eiler Nystrøm, Torben Krogh og Anne Jensen), som har udmærket sig ved en højere grad af interesse i praktiske og sociale omstændigheder omkring Holbergs komedier, end man finder i den litteraturhistoriske beskæftigelse med teksterne. Disse kan nok opfattes som et litterært mirakel, men de dumpe ikke ned fra himmelen. Med nærværende bog og med tidligere udgivelser – *Skal dette være Troja? Om Holberg i virkeligheden* (2004) og *Tyrk kan tæmmes – Os-mannerne på den danske scene 1596-1896* (2010) – har Holm tilføjet denne tradition en orientering mod psykologiske og kulturhistoriske problemer. Hvad det første (psykologien) angår ligger Holm på linje med litteraturhistoriske bidragydere til Holberg-forskningen som Ejnar Thomsen, Jens Kruuse og Erik A. Nielsen. De tog på forskellig vis Holberg alvorligt og insisterede – på tværs af klassicismens poetik – på, at 'komedien ikke ignorerer tragedien', som det hedder hos Holm (s. 50). Hvad det andet (kulturhistorien) angår, kan man trække forbindelser til en række kritiske kulturteorier, herunder Bakhtins begreb om det 'karnevalistiske', Stephen Greenblatt og nyhistorismens forestillinger om modhistoriens og anekdotens udsigelseskraft og Eugenio Barbas tanker om teatret som subversivt foretagende. Man kunne godt have ønsket sig, at mere af forfatterens store baggrundslæsning var ekspliceret eller dokumenteret i fremstillingen. På den anden side var manøv-rer af den art måske sket på bekostning af en stor læseoplevelse.